

Varpas išeina kas mėnuo.
 Parsisiųdinamoji metų
 prekė:
 Rusijoje (kuvertuose) 5 rub.
 Prūsiose (Vokietijoje)
 ir Austrijoje 4 mk.
 Amerikoje ir kitur . . 5 mk.

VARPAS

Atskiro numerio prekė
 20 kapeikų.

Apgarsinimai priimami
 Varpe po 10 kap.
 už eilutę arba jos vietą.

politikos, literatūros ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Absolutizmas ir terorizmas.

28 (15) d. liepos tapo užmuštas ministras vidaus dalykų Plevė. Jo užmušimas tai darbas Rusiškųjų Socialistų-Revoliucionistų Partijos, kuri pirm dviejų metų nugalavo Plevės pirm-takūną Sipiaginą.

Politiškioje užmušimai Maskolijoje ne naujiena, bet paskutiniame laike jie įgijo ypatingą svarbumą ir prasmę: jie atrado tūlą sąjauosmą visūmenės širdy, tūlą populiariskumą. Maskolijos visūmenė aiškiau, negu pirma, pamatė netikumą ir pragaištingumą absolutizmo ir ant kruvinos kovos su absolutizmu pradėjo žiūrėti kaip ant natūrališkos absolutizmo pasekmės, kaip ant apsiginimo įrankio.

Kad tokia virto Maskolijos gadynė, tai parodo gyvenimas ir paskutiniai atsitikimai.

Kapitalistiškoji produkcija Maskolijoje dideliais žingsniais žengia pirmyn. Koncentracija kapitalo eina greta su koncentracija darbininkų spēkos. Užaušęs, pusiau išbadėjęs kaimietis tampa perkeltas į miestus, į kultūriškesnius centrus, į naujas gyvenimo sąlygas; čia jis susipažindina su knyga, su naujomis idejomis, čia jis išgirsta, kad yra šalis, kur žmonių neplaka rykštėmis, kur darbininkai laisvai gali kelti streikus, kur žmonės yra apsaugoti nuo valdininkų saualės ir t. t. Jieškojimas geresnės ateities ir susipratimas surišo darbininkus brolystės ryšiais ir sutvėrė iš jų stiprią armiją, kuri pastatė sau už tikslą kovoti už geresnį politiską ir socialiską surėdymą, už politiską laisvę. Revoliucijinė inteligencija, ant kurios pirma darbininkai žiūrėjo su neišsitikėjimu, dagi paniekinimu, dabar tampa jų aukštinama ir įgija jų tarpe vadovaujančią rolę. Nežiūrint ant nežmoniško policijos persekiojimo kila streikai, daromos demonstracijos, ore skamba šūkavimai „šalin carizmas!“ Revoliucijinio turinio raštai platinasi su nesulaikoma spēka po visus Maskolijos kampus; jie plūsta ne tik iš užsienių, bet ir iš slaptų spaustuvių, pačioje Maskolijoje organizuotų.

Pagaliaus ir sodietis apreiškė šiokius-tokius atgijimo ženklus: mets iš meto grįžtantieji badmečiai, nepakeliama mokeščių našta, persekiojimas ir saualė policijos, plakimas rykštėmis ir mindžiojimas elementariškų žmogaus tiesų išvedė jį iš kantrybės. Nė popai, nė kiti platintojai „cariškosios pravoslavijos“ nestengė nuraminti sodiečio dvasios. Pietų šalyje pradeda platintis naujas tikėjimas, nauja atskala, vadinama „Štunda“, kuri evangelijos vardu kelia protestą prieš prispaudimą, reikalauja laisvės ir lygybės. Prasideda valdžios persekiojimai, bet naujas tikėjimas išsiplečia su nepaprastu greitumu, ir skaitlius jo pasekėjų užauga iki 10 milijonų. Ta nauja gyvenimo srovė prirengia plačią dirvą politiskai propagandai: politiska laisvė yra žmogui reikalinga, nes jam yra reikalinga laisvė tikėjimo, laisvė sąžinės. Norėdamas išbėgti iš bado nasrų ir nesulaukdamas iš niekur pagalbos sodietis išranda už visiškai pritinkantį ir teisingą įrankį užpulti ant dvarų ir prisisavinti dalį turto, jų rankomis uždirbtą. Įstatymai apie savastį jam išrodo neteisingais, jam puola į akį kontrastas tarp jo ir dvarponio padėjimo, tarp jo neturto ir dvarponio išteklingumo.

Pavargimas ir tamsybė sodiečių atsiliepia zemstų uktverystės reikaluose, ir zemstų atstovai išdrysta paduoti „ištikimiausius“ raštus, aiškindami, kad kova su žmonių tamsybe yra kliudoma valdžios neišsitikėjimu, kad prie esančių sąlygų grumždžia šaliai pilnintelis ūkių suirimas, badmečiai ir anarchija. Bet valdžia, vieton palengvinti zemstvos darbą, ant panašių raštų atsiunčia persergėjimus, kad zemstvos neprivalančios kištis į ne savo reikalus. Nedyvai, kad prie tokių sąlygų turėjo užgimti opozicija dagi zemstvos.

Sunkų padėjimą savo tautos suprato ir daugelis kitų inteligentų: daktarų, juristų, literatų, mokslininkų. Universitetuose, teismabučiuose, zemstvos ir kitose viešose vietose suskambėjo laisvas žodis, drąsios kalbos, dagi protestai. Daugumai tapo aišku, kad be gvarancijos tiesų ypatos, be atstovinio šalies valdymo, be konstitucijos ne galimas

yra nė ekonomiškas, nė kultūriškas tautos kilimas.

Visi tie apsirėiskimai tai buvo laužymas absoliutiškosios valdžios įstatymų, dagi absoliutizmo griovimas. Išpuolė arba permainty įstatymus dvasioje naujų gadynės reikalavimų, arba bausti kaltininkus. Valdžia ėjo senu keliu

1901 m. 27 d. vasario tampa užmuštas ministeris apšvietimo Bogolievov, o vos metams praslinkus (15 d. balandžio 1902 m.) — ministeris vidaus dalykų Sipiagin. Biurokratija nusiminė. Vėl kilo klausimas, ką daryt. Ir vėl tapo nuspręsta eit senu keliu ir su visa energija ginti privilegijas absoliutiškosios valdžios. Sipiagino įpėdiniu tapo išrinktas Plevė.

Plevės praeitis buvo gana garsi. Jau 1881 m. jis buvo apgarsėjęs kaip stropus ir gabus caro tarnas ir, kada išpildomasis Komitetas partijos „Народная Воля“ užmušė Aleksandrą II, Plevėi tapo pavestas darbas susekimo ir išnaikinimo kaltininkų. Tą darbą jis vedė su tokia energija, atkaklumu ir aštrumu, kad užtai tapo paskirtas direktoriu Policijos Departamento ir jau 1883 gavo vietą pagelbininko vidaus dalykų ministerio, o 1899 tapo statssekretorium Finlandijos. Per tą laiką jis apgarsėjo ne tik savo nežmoniškais persekiojimais ypatingai žydų, bet ir išradimu naujo būdo gaudymo kaltininkų — su pagelba provokacijos; beto tapęs Finlandijos statssekretorium jis labiausia prisidėjo prie išnaikinimo konstitucijos ramios finų tautos; kaipo karieristas jisai dusyk mainė savo tikėjimą: iš katalikų perėjo į protestantus, o paskui priėmė pravoslaviją.

Ant draugijos gyvenimo jis žiūrėjo kaipo kiekviens biurokratas: jam rodės, kad biurokratija — tai viskas, o minia — vergai, kad biurokratijai lemta valdyti, o miniai klausyti, kad visoki sukilimai tai vėjavaikių ir žydų darbas; kad įstatymas evoliucijos tai tuščias išmislas, kad nuo valdovų priguljis gyvenimo bėgis, gyvenimo istorija. Už svarbiausia įrankį žmonėms valdyt jis laikė policiją.

Itikėjęs į biurokratijos aukštą rolę jis tą tikėjimą įkvėpė carui ir kitiems, įpuolusiems į nusiminimą caro tarnams, ir įgijo valdžią faktiško caro — diktatoriaus. Viešpatavimas Plevės tai buvo viešpatavimas policijos, didžiausias įsivyravimas sauvalės ir despotizmo.

Šitai keli faktai iš laiko Plevės viešpatavimo.

Balandžio mėn. 1902, tika užėmęs vietą vidaus dalykų ministerio, Plevė važiuoja į Charkovo ir Poltavos gub., kame dėlei bado buvo sukilę sodiečiai, ir nepaisydamas ant

sukilimo priežasčių, apseina su sukilusiais nežmonišku būdu: liepia juos šaudyti, plakti, kankinti be susimylėjimo. Balsas bado miršančių sodiečių tampa suslėgtas. Įkūnytojas Plevės prisakymų Charkovo gubernatorius Obolenski tampa pašautas Kačuros.

Gegužės mėn. tais pačiais metais dėlei nežmoniško prispaudimo sukija Vilniaus kaliniai ir už tai tampa nežmoniškai teriojami ir plakami rykštėmis. Kaltininkas tos kruvinos barbariškos ekzekucijos gub. Wahl tampa pašautas darbininko Lekerto. Plevė, tarytum pasityčiodamas iš žmonių ašarų, išaukština budelį Wahl'į, paskirdamas jį savo pagelbininku.

Spalių mėn. 1902 pakyla streikas Zlatouste. Pašaukta kariūmenė užmuša 50 darbininkų vyrų, moterų ir vaikų. Vadas tos žmogžudystės gubernatorius Bogdanovič tampa nušautas.

Gegužės ir rugpjūčio mėn. 1903 m. atsitinka visuotinas žydų mušimas Kišiniov'e ir Gomel'j. Didžiausiu tos skerdynės kaltininku buvo policija, kuri ne tik ką nesistengė užbėgt už akių kraujo praliejimui, bet dar siundė minią ant nekaltų žydų, matyt, norėdama tokiu būdu įtikti savo valdovui, kuris ant žydų žiūrėjo kaipo ant svarbiausio sukilimų šaltinio.

Vasarą 1903 m. pakyla dideli streikai Kiev'e, Jekaterinoslav'e, Batum'e, Baku ir kitur. Nuramdymui darbininkų vartojama teipgi kariūmenė, kulkos, nagaika, kalėjimai, ištremimai. Streikai tampa suslėgti.

Veikesniam suvaldymui darbininkų fabrikų inspekcijos įstaiga tampa perkelta iš finansų ministerijos į ministeriją vidaus dalykų.

Rusifikacija Finlandijos pagimdo visą eilę valdžios priešininkų ir galų gale — užmušęją Finlandijos general-gubernatoriaus Bobrikov'o. Į vietą Bobrikovo tampa nusiųstas kitas budelis, Charkovo gubernatorius Obolenski.

Persekiojimas armėnų ir užgrebimas jų bažnytinių turtų sukelia Armėnijoje didelę neapykantą valdžios ir troškimą keršto. Kaip auka to keršto krinta Jelizavetpolio vice-gubernatorius Andriejev.

Tie visi užmušimai aukštųjų valdininkų tai tik silpnas protestas prieš tas barbarybes, kurios buvo padarytos Plevėi viešpataujant: žmonės buvo žudomi šimtais, tūkstančiais, vieniems galą padarė kareivių kulkos ir nagaikos, kiti tapo užkankinti kalėjimuos, tretį žuvo Sibiro tyruose Maskolija skendo varguose ir ašarose, o ministerija vidaus dalykų statė visas savo pajiegas, kad nebūtų matyt nė vargų, nė ašarų, nebūtų girdėt dejavimo ir vaitojimo skriaudžiamų,

persekiojamų, alkanų ir badu mirštančių. Plevė su pagelba policijos, kariūmenės, kalėjimų ir kitų prispaudimo įrankių tikėjosi suslėgsias pakilusį visuose kraštuose laisvės balsą, tikėjosi sulaukysias minių judėjimą. Bet tas judėjimas milžiniškais žingsniais žengė paakiui, tarytum galinga upės srovė, ir galų gale parbloškė ir patį diktatorių.

Štai kaip motyvuoja užmušimą Plevės Centralinis Komitetas Rusiškųjų Socialistų-Revoliucionistų Partijos (R. S. R. P.), atsišaukdamas į civilizuoatą pasaulį per įšeinantį Paryžių laikraštį „La Tribune Russe“:

„... Viačeslav fon Plevė tapo nužudytas:

1. už tai, kad jis, pirm 20 metų, apkalė Petro-pavlovo ir Šlisselburgo urvuose mūsų draugus iš organizacijos „Народная Воля“ ir teip nežmoniškai su jais apėjo, — dagi lauždamas viešpatystės įstatymus — kad tie žuvo viens po kito, o tie, ką liko, da ir dabar yra nežmoniškai kankinami;

2. už tai, kad jis, tapęs visagaliu teriotuju Rusijos, ne tik ką atnaujino, bet da padidino politiką negirdėtą persekiojimo inteligencijos, darbininkų, sodiečių ir visų, ką protauja, jaučia ir kenčia . . . Jis nuzudė, arba palaidojo gyvus urvuose mūsų bastilijų Balmašova, Lekkerta, Geršuni, Frumkin ir daug kitų prakiliųjų kovotojų už tiesą ir laisvę. Jis pervėrė kulkomis šimtus darbininkų Ufoje ir aplaistė proletarijų krauju žemė industriniuose centruose pietų šalies . . . Laikė agrariškųjų sukilimų 1902 m. jis lepė plakti sodiečius, leido girtiems kazokams žaginti jų moteris ir dukteris . . .

3. už tai, kad jis išplėtė rusifikaciją Finijos iki plačių rubežių, peržengdamas konstituciją lojališkos ir taikios tautos. Jis atkakliai persekiojo lenkus, armėnus, žydus, sėjo neapykantos sėklą tarp yvairių imperijos tautų ir įtaisė žydams tikras Bartolomejaus naktis Kišineve ir Gomelyj, kame nugirdyta, pašėlusis minia rusiškųjų vergų, prikalbinėjama policijos, išrado moterims, seniems ir vaikams tokias kankynes, kurios nė sapnuote nesisapnavo markizui de Sadou;

4. už tai, kad jis užsieniuos, Italijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje išdriso statyti kilpas rusų revoliucionistams, ištrūkusiems iš rusiškojo arelio nagų, kad stengėsi įpainioti į kilpas internacionališkos policijos civilizuoatas Europos šalis, stengdamos patraukti jas po įtekme pasenusios absoliutiškos tvarkos;

5. pagaliaus už tai, kad jis pasistengė įtraukti Rusiją į karę su Japonija, aukaudamas savo draugams Bezobrazovui, Aleksiejevui ir Ko. Šimtus tūkstančių jaunų vyrų ir milijardus rublių, išspausių iš pusiau išbadėjusios, nepakeliama našta prislėgtos tautos. . . .

Netikėkit balsui egoistiškų carizmo šalininkų, kurie nori mūsų apšaukti barbarais ir civilizacijos priešininiais.

Mēs tik ir kovojame, norėdami išnaikyti barbariškų despotizmo pančius, išliuosuoti garsią tautą iš po carizmo jungo, atidaryti jai kelią prie šios gadynės civilizacijos, suteikti šaliai atstovines įstaigas . . .

Lai neužtemdo teisybės drąsumas mūsų kovos įrankių: mēs, kaip ir „Narodnaja Volia“, kategoriškai ir viešai papeikiame terorizmo taktiką kitose civilizuoatose šaliose. Bet Rusijoje, kame despotizmas užkerta kelią kiek-

vienai atvirai politiškai kovai, kame viešpatauja vien sauvalė, kame nėra išganymo per nesuvaldomą biurokratiją, mēs priversti esame priešais tiranijos spėką vartoti spėką revoliucijinės tiesos. . . .

Ir mēs tikimės, kad akiveizdoj šitos istoriškiosios kovos už laisvę jus, valstiečiai civilizuoato pasaulio, visa širdžia laikysite pusę kovojančių už tiesą ir teisingumą.“

Tokiu būdu motyvuoja užmušimą Plevės Centralinis Komitetas R. S. R. P.-jos. Būdamas principie priešingas terorizmui, jis jį laiko už reikalingą, neišvengtina ir dorą kovos įrankį Maskolijoje. Tas atsiliepiamas, žinomia, ant tiek yra svarbus, ant kiek jis išreiškia žmonių valią: kovojant už žmonių tiesas, galima laimėti tik kovojant drauge su žmonėmis. R. S. R. P. ne vienintelė darbininkų organizacijų, jos balsas tai da ne visų susipratusių darbininkų balsas. Nežiūrint ant to užmušimas Plevės randa pilną sąjausmą ir pritarimą tarp visų politiškai susipratusių darbininkų ir inteligentų, nėra savo nežmoniškais persekiojimais ir žudymais Plevė buvo užsitraukęs ant savęs visuotiną neapykantą; Plevės ypatoj buvo įsikūnijusios biauriausios absoliutizmo ypatybės, ir nors jo prašalinimas neprašalino paties absoliutizmo, bet už tai suteikė absoliutizmui didelį smūgį: nekalbant jau apie tai, kad ypatoj Plevės tapo užmuštas absoliutiškosios biurokratijos vadas ir didžiausias Maskolijos despotas, bet dar tapo diskredituota absoliutiškosios valdžios politika apskritai ir ypatingai vertybė policijos, kaipo absoliutizmo apginėjo. Valdžia noroms-noroms turi permainyti savo taktiką, sušvelninti savo politiką, o gal ir stoti į kelią reformų dvasioj naujų gadynės reikalavimų. Prie to ją spiria ne tik revoliucijinis judėjimas, bet ir karės nepasisėkimai, blogas stovis finansų, ir pagaliaus užsieninės spaudos balsas. Vakarinės Europos spauda, kuri dar nesenei ant Maskolijos teroristų žiūrėjo šnaira akia, dagi su pasibiaurėjimu, paskutiniame laike suprato, kad Maskolijos teroristai tai ne anarchistai civilizuoatų kraštu, kad politiškos sąlygos Maskolijoje užkerta kelią normališkam kultūros kilimui ir gimdo ne tik viešpatystės įstatymų griovimą, bet ir terorizmą.

Štai koku būdu atsiliepia dėlei Plevės užmušimo „Le Matin“ 30 d. liepos:*)

„Jeigu sulyginti tautą su katilu, kuriame plaukia, maišosi ir verda tūkstančiai yvairių elementų, tai kila klausimas, kas geriau: ar palikti katilą atdarą, ar uždengti jį dankčiu ir da ant to dankčių užsisėsti? Vakarinėj Europoj katilo neuždengia, idant garai galėtų

*) Žemiaus nurodytos laikraščių citatos paimtos iš „Освобождение“ Nr. 53.

išeit. Tam tikslui išrado atstovinį (parlamentinį) būdą valdymo, kuris suteikia kiekvienam žmogui laisvę išreikšti savo nuomones ir užmanymus. Reakcija sako, kad toks būdas veikimo esąs niekam netikęs: garai gadiną orą, tūli elementai išėję iš katilo gali sukelti gaisrą. Todėl ji nori laikyti katilą stipriai uždengtą. — Tai prispaudimų sistema! Kadangi virimas katile nepasilauja, tai po dankčių susirenka garai, ir kartas nuo karto danktis su dideliu bruzdėjimu iškyla aukštyn ir numeta tą, kuris ant jo yra užsisėdęs. Kiustinas teisingai yra išsitaręs, kad rusiškasis būdas valdymo tai absoliutizmas, sušvelninamas politiškaisiais užmušimais.“

Kits Prancūzijos laikraštis „L'Action“ tokiu būdu išteisingai politiškuosius užmušimus Maskolijoj:

„Tokioj šalyj, kame nėra atstovinio šalies valdymo, kame nėra politiškos laisvės, kame caras — viskas, o žmogija — nieko, tę revoliucijinė tiesa yra brangiausia žmogaus tiesa. Revoliucionistai neturi bausmių kodekso. Jie tveriasi už tokių įrankių, nuo kurių tikisi pasisėkimo. Bomba, užmušusi kokį-nors Plevę, lygi yra giljotinai, kuri nukirto galvą Liudvikui XVI.“

Panašiu būdu aiškina užmušimą Plevės ir kiti laikraščiai. Vieni, kaip „Le Matin“, žiūri ant to užmušimo, kaip ant naturališkos absoliutizmo pasekmės, kaip ant apsi-reiškimo evoliucijos įstatymo, kiti, kaip „L'Action“, suteikia politiškiems užmušimams Maskolijoj juridišką pamatą, legalizuoja juos, kaip apginimą „brangiausios žmogaus tiesos“ — revoliucijinės tiesos, t. y. tiesos gintis nuo prispaudimo.

Teip atsiliėpama užsieninė spauda ne mažai diskredituoja absoliutizmą akise viso pasaulio: ji atidengia baisų sociališką ir politišką Maskolijos gyventojų padėjimą ir už visas žmonių nelaimes ir dagi terorizmą apkaltina pačią valdžią. Bet balsas užsieninės spaudos turi ne tik dorišką, bet ir praktišką vertybę: diskredituotai absoliutiškai Maskolijos valdžiai tampa ap sunkinti keliai užtraukimo naujų skolų užsieniuos. Antai, „Hamburger Fremdenblatt“, 2 d. rugp., kalbėdamas apie stovį Maskolijos finansų, užbaigia kalbą tokiu būdu: „mums išrodo neparankiu daiktu skolinti rusų vyriausybei daugiaus pinigų tolaik, koliaik nebus pradėtos tam tikros reformos.“ O finansų klausimas tai yra svarbiausias politikos klausimas ir tas klausimas juo yra svarbus Maskolijos absoliutiškai valdžiai, įsipainiojusiai į karę su Japonija.

Nesenei išėjusioj iš po spaudos monografijoj „Gemeinwohl und Absolutismus“

M. fon Reussner, buvęs profesorius valstijinės tiesos Tomsko universitete, pasiremdamas ant grynai moksliško pamato, teipgi apkaltino maskoliškąjį absoliutizmą kaip priežastį pikto, kaip pasenusią ir neturinčią doriško pamato valdymo formą.

„Valstija savo esybėj — sako jis — tai ne viešpatavimas (Herrschaft), bet ryšys (Verband), prilygimas tarp monarcho ir naturališko žmogaus, o ne tarp viešpačio ir jo daikto“ „dorišką pamatą gali turėti absoliutizmas tik tai tuomet, jei valdiniai iš liuosos valios pasiduoda savo valdovui; jei tokio liuosos pasidavimo nėra ir viešpatavimas tampa viensališkąs, tuomet viešpatystė nustoja savo doriško pamato ir slenka prapultin“ (p. 65). Kadangi rusiškasis absoliutizmas mina po kojų brangiausias žmogaus tiesas, su savo valdiniais apseina ne kaip su žmonėmis (subjektais), bet kaip su daiktai (objektais), per tai jis yra sulaužęs naturališkąjį ryšį (Verband), nustojęs doriško pamato ir tiesos reikalauti, kad valdiniai jam pasiduotų, jo klausytų. „Neaprubėžiuta monarchija tik tolaik gali gyvuoti, koliaik minia tiki, kad tokia valdymo forma yra gera“ (Jellinek). O kadangi Maskolijos valdiniai nebesiduoda savo valdovui „iš liuosos valios“ ir nebetiki į gerumą neaprubėžiutos monarchijos, todėl neišvengtina išėiga iš tokio Maskolijos padėjimo gali būt dvejopa: arba įstojimas į kelią liberališkų reformų, arba — kas blogiau — pergyvenimas revoliucijinių perversmų (gewaltsamer Umschwung).“

Iš to, kas aukščiau pasakyta, ne sunku įspėti, kad caro valdžia neis Plevės pėdomis, bet „sušvelnįs“ absoliutizmą, paliuosuos valdymo vadžias. Tai padarys ji, žinoma, ne iš gero noro, bet būdama priversta, bijodama, kad negriūtų absoliutizmas, kad per daug įtemptos vadžios netrūktų . . . Laipsnis valdžios liberalizmo prigulės nuo laipsnio politiško susipratimo minių, nuo tvirtumo opozicijos ir revoliucijinio judėjimo.

Kad caro valdžios politika taps „sušvelnyta“, jau matyt ir iš to, kad ministeriu vidaus dalykų tapo paskirtas buvęs Vilniaus gen.-gub. Sviatopolk Mirski, Plevės priešininkas. Iš pasikalbėjimo jo su sandarbininku „Echo de Paris“ matyt, kad jokių radikališkų atmainų vidaus dalykų nebus. „Maskolija — sako naujas ministeris — da tiek nepribrendus, kad galėtų būt įvestas parlamentarinis būdas valdymo“; jis prisitaikęs prieš manifestą paties caro išleisto vašario mėn. 1903 m., taigi gįsias privilegijas caro, kuris esąs „valdovas iš

Dievo mylistos“, saugosias pravoslavijos privilegijas ir tt.; bet jis pasirūpįs, kiek galint, sumažinti nepasikakinimo priežastis, kurios gimdo piktadarius, atkreipsias ypatingą atydą ant provincijinių įstaigų autonomijos (zemstvy), atskirsiąs Finlandijos dalykus nuo vidaus dalykų ministerijos . . .

Ko gi galima tikėtis mes, lietuviai, nuo naujos ministerijos? Mes negalime nieko gero tikėtis: viena dėlto, kad ne mes privertėme valdžią sušvelnyti savo politiką, o antra dėlto, kad mūs opozicija, spaudą igijus, susilpnėjo.

Sąlygos lietuvių gyvenimo, teisybę sakant, ne mažai apsunkena kultūros kilimą ir igijimą politiško susipratimo. Mūsų minia — sodiečiai, tvirčiausi „sosto ir altoriaus ramčiai“, industrija ir prekystė stovi ant žemo išsiplėtojimo laipsnio ir yra rankose „svetimų“ Lietuvai elementų, komunikacija bloga, miestai maži ir apgyventi daugiausia svetimšalių ir išautėjusių lietuvių, darbininkų — lietuvių judėjimas silpnas, organizacijos lenkų ir žydų Lietuvoj turi atskirus politiškus reikalavimus.

Bet tos sąlygos nera stovios, ir mūsų gyvenime tēmijamas yra progresas. Mūsų sodžius teipgi tapo įtrauktas į kapitalizmo sukurį, sodietis keliauja į industrijinus miestus, į Vokietiją, Angliją, Ameriką, Transvalių ir kitur, susipažįsta su nauju gyvenimu, naujomis idejomis, igija didesnius reikalavimus, ir jo patyrimai šiokių ar tokių būdu tampa žinomi jo gimtiniam sodžiui. Prekystė, o iš dalies ir industrija, pereina iš palengvo į lietuvių rankas ir žadina juos jieškoti mokslo ir šviesos; miestai apsigyvendina lietuviškas, tautiškas o podraug ir politiškas susipratimas kyla, darbininkų-lietuvių judėjimas žengia paakiui. Troškimas politiškos laisvės vis daugiau yra lietuvių atjaučiamas, ir tai šen tai ten atsitinka susikirtimas su policija, peržengimas varžančių žmones įstatymų, šiokiotki protestai.

Mēs, kovodami su valdžia, naudojames vien kulturiškais kovos įrankiais. Ar tokia taktika visuomet bus gera, tai parodys ateitis: vartojimas šiokių ar tokių kovos įrankių priguli ne vien nuo mūsų, bet ir nuo pačios valdžios; juo didesnė būna prispaudimas, juo didesnį atsispyrimą jis gimdo. Siaučiant Lietuvoje Vonsiackui, tai šen tai ten apsi-reiškė terorizmo dvasia ir ta dvasia buvo užgimus ne tik tarpe inteligentų, bet ir tarpe ramiųjų sodiečių, dagi nepatekusių į Vonsiacko kilpas. Kas gal užtikrint, kad ateityj, atsiradus Lietuvoj tokiems budeliams, kaip Vonsiackas, Klingenbergas, Muravjovas, Plevė ir kt., neužgims vėl ta dvasia, neišsiplės plačiai tautos sąmonėj ir nepagimdys Lie-

tuvoj teroristų - karžygių už tautos laisvę?

Įstatymas evoliucijos¹⁾

Es schreitet vorwärts unaufhaltsam
Die Weltkultur mit eh'nem Tritt,
Zermalmend alles, was gewaltsam
Versucht zu hemmen ihren Schritt.

J. Stern.

[Žengia tvirtu žingsniu paakiui
nesulaikoma pasaulio kultūra,
parblokšdama pakeliui visa,
kas stengiasi pastoti jai kelią.]

Susekimas įstatymo evoliucijos (t. y. nuolatinio progresyviško plėtojimos) prigimtyje ir istorijoje tai yra nuopelnas *Darvin'o* ir *Hegel'io*. Tas įstatymas vyrauja ne tik prigimties istorijoje, bet ir istorijoje žmonijos.

Augalai ir kiti gyvi sutvėrimai (neiškiriant žmogaus) — kaipo rušis — bėgyje tūkstančių metų, keliu organiškio proceso igyja vis daugiau ypatybių, kurios yra jiems reikalingos, kovojant už buvį. Tai yra pamatinė mintis tos pašauktos *Darvin'o* teorijos, kuri, nors ir visiškai neišrišo klausimo apie atsiradimą gyvų sutvėrimų, tai visgi įteikė mokslui didei svarbų įrankį tam klausimui išrišti. Šitai teorijai jau yra suteikusios stiprią atspirtį geologija ir paleontologija su savo gausia moksliška medega.

Kaip *Darvin'as* yra susekęs įstatymą evoliucijos istorijoje organizmų, teip *Hegel'is* tą patį įstatymą yra pasergėjęs istorijoj žmonijos. Akiveizdoje to įstatymo istoriškos atmainos žmonijos gyvenime yra ne atžagareiviškos ir ne tokios, kurios pasilieka be pasekmės, bet progresyviškos, žmonių pasilaikymai (*Zustände*) plėtojasi vis daugiau* ir daugiau į gerąją pusę, tēmijamas yra *progresas*, žengimas paakiui. Progresas tai yra *pamatinis kultūros įstatymas*. Ir ant to progreso reikia žiurėti kaipo ant organiškio proceso: istoriški laimėjimai (*Fortschritte*) — ne tik technikoje ir draugijos pasilaikymuos, bet ir moksluose — tai ne pasekmės kokios nors laimingos priežasčių kombinacijos, bet rezultatai natūrališko gyvenimo plėtojimos, kurie atsiranda kaipo neišvengtini gamtos prajavai (mit naturgesetzlicher Notwendigkeit), keliu organiškios evoliucijos, tokiu būdu, kad kiekviena aukštesnėji forma yra išsivysčius iš pirma buvusios, arba pirma buvusioji forma yra persimainiusi į naują aukštesnę.

Pamatą šitom dviem teorijom yra suteikęs filozofas Spinoza. — Spinoza pirmas, filozofiškai svarstydamas daiktus, atmetė reiškinius „atsitikimas“ ir „sauvalė“, nurodydamas vieton jų *priežastinį ryšį* (*Causalität*), kaipo

¹⁾ V. die Philosophie Spinoza's. J. Stern. Stuttgart 1894. Anhang I.

visuotinę įstatymą, po kurio valdžia yra visa, kas gamtoj atsitinka, taigi ir paties žmogaus valia. Spinoza nurodė teipgi, kad visuotina veikimo priežastis, tai yra *troškimas išlikti* (Selbsterhaltungstrieb). Jeigu nebūtų priežastinio ryšio tarp apsiareiškimo, kaip gamtoj teip ir žmonių gyvenime, tai nebūtų nė įstatymų. Kadangi pamate žmonių veikimo yra troškimas išlikti, tai įstatymas evoliucijos atsiranda tik per troškima išlikti: nors ir didžiausias būtų yvairumas priežasčių, kurios turi įtekmę ant žmonių apsjėimo, tai visgi dalyke rušies tarpimo yra viena pamatinė priežastis, nuo kurios priguli žengimas pakuiui — prisisavinimas naujų ypatybių, kurios yra naudingos kovoj už būvį ir atstumimas tokių, kurios apsunkiną kovą už būvį.

Šitas kultūros įstatymas išsklaidė praeities ūkus, išaiškino žmonijos darbus, istorijos mokslą pastatė ant aukšto laipsnio ir podraug tapo kelrodžiu į ateitį.

Iš vokiško vertė Š—s.

Čechai ir jų draugystės¹⁾

Čechijoj, apskritai skaitant, yra iš viso gyventojų 5 milijonai: 3 milijonai čechų ir 2 milijonai vokiečių. Vokiečiai gyvena šiaurvakariniam Čechijos pakraštij ir atsiremia į galingą vokiečių viešpatystę.

Prieš 1848 metus, t. y. prieš apgarsinimą Austrijoj konstitucijos, čechai buvo baisiai sugermanizuoti; vokiečiai buvo persitikrinę, jog čechai jau baigia nykt; dagi tūli čechų tėvynainiai, kaip antai „Dubrowsky“, abejojo, ar pasiseks jiems atgaivinti savo mirštančią tautą; neviens tėvynainis su širdgela turėjo persitikrinti, jog visiškai nėra čechų miestuose, nors kaimuose dar yra užsilikusi čechų kalba. Žodžiu, vokiškas gaivalas viešpatavo visur. Prieš 1848 m. rodėsi tuščia svajonė, kad čechai kada nors galėtų susilyginti su vokiečiais.

Bet čechų patrijotai nenusiminė, nenuleido rankų, bet uoliai ir bendrai ėmėsi už darbo ir nespėjo praslinkti pusamžis, o čechai jau susilygino su vokiečiais kultūriškai ir net politiškai ir dar niekame jiems neapsileidžia. Iš tos gilumos politiško ir visuomeniško nu puolimo pakilo čechų tauta per paskutinius 50 metų ačiu pilnam pasišventimo darbui savo tėvynainiui. Anuomet vokiška kalba visur viešpatavo: ūrėduose, mokykloj, viešam gyvenime, dabar ji turi jau ne tik vidutines mokslaines bet ir universitetą ir augštesnę technišką mokyklą, kur viskas yra išguldoma čechų kalboj ir dar rengiasi įsteigt mokslo ir dailos akademiją.

Bet koku gi būdu čechai galėjo teip ūmai atlikt tokį milžinišką darbą (50 metų gyvenime tautos yra labai trumpas laikas). Tokį darbą tauta galėjo atlikt tiktai suvienytomis spēkomis šimtų, tūkstančių darbininkų, t. y. su pagelba yvairių draugysčių. Visokios draugystės tarp čechų yra labai išsiplatinusios, dabar čechai turi apie 3000 yvairių draugysčių. Toks susibendravimas tautos — tai galingiausias ginklas kovojant už savo buseną su slėgiančiais čechus svetimtaučiais, ypatingai vokiečiais.

Visos draugystės dalinasi į moksliskas, artistiškas - literatiskas, labdaringas, mokykliškas, pirkliškas, gimnastiškas ir kt. Neveizint ant savo paviršutinio yvairumo visos jos turi vieną bendrą tikslą, bendrą dvasią: „meilė tėvynės“. Taigi visos čechų draugystės yra tikrai patrijotiškos.

Tarp moksliskų draugysčių seniausia yra „Společnost českaho musea“ su skyriais: istorišku, numizmatišku, archeologišku ir gamtos; turi savo didelį ir labai turtingą knygyną, muziejų, kabinetus yvairiems mokslams. Šita viena iš seniausių čechų draugysčių turėjo labai didelę įtekmę ant išsiplėtojimo apšvietimo tarp čechų ir prirengė dirvą universitetui ir mokslo akademijai. Apart šitos abelnai moksliskos draugystės yra daugybė specijališkų draugysčių: „Historicka jednota“, „Jednota českich filologu“, ir daug kt.

Iš artiška - literatiskų draugysčių svarbiausia „Umielecka beseda“, įsteigta 1863 m. Ji turi skyrius: literatiską, muzikaliską ir artistiską, prie kurio priguli tepliorystės, skulptūros ir architektūros skyrius. Siekis jos — šelpimas ir platinimas vaišių čechų dailos ir literatūros. Draugystė kasmet skiria premijas, taiso parodas, koncertus, viešus skaitymus. Šanarių turi apie 2000, metinė mokestis 5 florenai. „Matice česka“, draugystė įsteigta prie tautiško muzejaus, jos siekis tobulint savąj kalbą ir išleidimą knygų. „Matice ludu“ išleidžia kasmet 6 knygas populiariskos įtalpos skaitliuje 30,000 egz. Šanariai moka po 1 floreną. „Matice hudebne“ — muzikaliska draugystė taiso koncertus, išleidžia veikalus čechų kompozitorių, duoda premijas šanariams, mokantiems ant metų tik po 3 florenus.

Siekiu „mokykliškų draugysčių“ yra šelpt tautiškas mokyklas, rinkti aukas auklėjimui čechų vaikų. Tokios draugystės yra kiekviename mieste ir miestelyj. Atskiros mokykliškos draugystės rišasi į vieną susivienijimą, įsteigtą Pragoj 1881 m. vardu „Ustředni matice školska“, kurio vyriausias siekis yra suturēt įtekmę vokiškojo „Schulverein'o“, kuris, kaip žinoma, steigia ir šelpia šimtus

¹⁾ iš „Atheneum“ 1890 m. *Aitis*.

vokiškųjų mokyklų Čechijoje, idant dykai be užmokesčio mokindami, pritrauktų ir suvokietintų čekų-beturčių vaikus. Minėtoji draugystė išgelbėjo jau tūkstančius čekų vaikų nuo suvokietinimo. Ši draugystė užlaiko 2 gimnaziji, 28 progimnazijas, 32 pradžines mokyklas, o 44 progimnazijos gavo pašalpą. Apskrita įeiga susivienijimo mokslainių draug. 1890 m. buvo 220,170 fl., išeiga — 223,610 fl., deficitas buvo papildytas iš geležinio kapitalo, kurio dabar yra 260,000 flor. su viršum. Įeigą Susivienijimas turi iš aukų, dovanų, iš pelno už Susivienijimo kalendorių, iš pardavimo popieros, kopertų, korčiukių ir aukų; duosniausi yra kaimiečiai, amatininkai, maži pirkliai, užtat vietinė aristokratija šalinasi nuo šelpimo tautiškų įstaigų. Vadovu šito Susivienijimo buvo Rygier'is, „staročechas“, bet ši draugystė nėra palinkus prie staročechų, ji lygiai brangi visiems čekams: ją lygiai šelpia visi čekai; daug aukų ateina net iš Amerikos nuo tenykščių čekų — išeivių.

Mokytojų draugysčių yra gana daug ir jos susiorganizavo į „Ustředni jednota českich učitelů“.

Studentų draugysčių iš viso 32: Pragoj 14, kituos čekų miestuos 7, Moravioj — 11. Jos teipgi rišasi į susivienijimą: „Akademický čtenarský spolek“, turi savo namą, knygyną, skaityklą.

Beto dar yra pas čekus daugybė speciališkų, techniškų, ekonomiškų, politiškų draugysčių, pastarosios apart savo partijos siekių, tur dar bendrą visai tautai siekį — gintis nuo germanizacijos.

Tarp daugybės ūkininkų, amatininkų, giedorių draugysčių, tėmytinios yra moterų draugystės. Didžiausia moterų draugystė yra Pragoj. Ji užlaiko pramonės ir pirklystės mokyklą, kurią lanko kasmet 600 mokintinių. Ši mokykla turi 5 speciališkų skyrius. Kasmet draugystė gegužės mėnesij taiso parodą moteriškų darbų ir tur savo krautuvę. Draugystė išleidžia laikraštį: „Ženske listy“. Tarp kitų žymesnių moterų draugysčių yra „Ochrona“, kurios siekiu yra priežiūra beturčių-našlaičių; ji užlaiko du pensionatą. Moterų draugystės tur teipgi savo Susivienijimą.

Didelę įtakę ant kultūriško ir tautiško tautos išsiplėtojimo tur gimnastiškos draugystės, arba teip vadinamos S a k a l ų d r a u g y s t ė s. Pirmais įsteigtojais pirm 30 metų buvo Tyrš ir Figner. 1889 m. visos Sakalų draugystės susivienijo. 1890 m. buvo 184 sąnariškos draugystės su 20,000 sąnarių. Tai puikiai išlavinta čekų armija.

Čekai ir jų tautiškas kilimas mums aiškiai rodo, ką galima nuveikti trumpame laike sujungtomis spėkomis. Mums teipgi vertėtų

eiti takais čekų pramintais, nuo kurių da teip toli esame atsilikę.

Aitis.

Nauja era katalikų bažnyčioje.

(Pabaiga.)

Ir Lietuvoje šiandien jau ne sunku susekti ženklus pradžios panašaus judėjimo. Nors negalima tvirtinti, jog mūsų klero idealai būtų jau pakilę sulyg Amerikos arba Prancūzijos progresistų ir demokratų kunigų troškimais ir darbais, bet vis-tik ir pas mus ne syki, kaip auksas pelenuose, jau sužiba sveikesnė mintis, teisingesnis sprendimas iš po aklo paklusnumo savo vyresnybei, iš po plačiai išsiketusių senesniųjų kunigų didžiavimos savo tamsybe. O užvis aiškiau šviečia jaunųjų kunigų eilėse tikras ir gilus prisirišimas prie savo nuvargintos tėvynės. Ir vien tas jausmas padarė stebuklą: privertė nevieną jauną širdį nuosekliai pratinamą prie aklo paklusnumo pasipriešinti savo mokytėjams ir vadovams. Jokie dogmai, jokios formos, joks tradicijų gerbimas nebeįstengia jau šiandien užgesinti tos liepsnos, kuri užsidegė vaikų širdyse prie nelaimingos motynos-tėvynės.

Karti kova už prigimtą kalbą, už tiesą skleisti tautišką susipratimą tarp tamsesniųjų brolių prasideda nuo pat seminarijos slenkščio. Veltu visi pralotai po vyskupų vadovystę stengiasi visokiais uždraudimais ir persekiojimais sugniaušti, sulaukyti tą naują dvasią. Ji galinga, kaip šviesa ir teisybė, nesibaido jokių kliūčių. Įsiveržusi į seminarijos sienas vis plačiau apima jaunikačių širdis, vis tvirčiau prie savęs traukia ir savo stebūklinga spēka spiria tas jaunas širdis prie naujų kovų, naujų darbų ir aukų už tėvynės labą.

Nors toje kovoje, iš jaunųjų pusės nesuorganizuotoje, vartojančioje kaip vienintelį ginklą slėpimos nuo savo vyresnybės, sufanatizuotiems pralotams ir pasiseka ne syki sugniaužti, nužeminti kokį jauną drąsuolį, bet toks pergalingas tai vien paviršutinis. Visuomenės simpatija lydi visuomet nukentėjusį ir su pasibiaurėjimu nusigręžia nuo pergaletojų, nesuprantančių arba stačiai savo širdies užkietėjime nenorinčių suprasti savo tautos teisingų geidimų.

O kiek praktinių dvasių, stiprių būdų, iš priežasties tokio savo vyresnybės elgimos, atsiveikina ant amžių su savo kunigišku pašaukimu, idant galėtų savo spēkas pašvęsti tėvynės labui be nusilenkimo neapkenčiamam autoritetui?

Išėjusiems į kunigus ir užsigeidusiems kart užsiiminėti teip vadinamu „lietuvišku klausimu“ likimas ir gi nesišypso. Kaip jie nesistengtų slėptis savo simpatijomis, jų

darbai tampa vis suuodžiami. Yra jie vaikomi iš vieno diecezijos užkampio į kitą, o atkaklesni, savo vyresnybės apšaukti priprastos tvarkos ardytojai, stačiai yra gramzdomi į Kuržemę arba Baltgudiją. Ir vyskupai, toje pačiaje tėvynėje gimę, nesidrovi šalta ranka rauti šviesesnius žmonių vadovus iš Lietuvos ir tremti juos į svetimas padanges, nė jų širdžių, nė kalbos nesuprantančias. Turbūt labai ilga yra kelionė lig vyskupo sosto, per visus hierachijos laipsnius, kad galima joje pamesti tiek jausmų, paprastai žmonių krūtinėje užvertų...

Lig šiol jaunesni kunigai nusilenkia savo vyresnybei, tik privatiškose šnekose ir laiškuose apreiškia savo širdgėlą. Nuo tokio dar ypatingo jausmo lieka vien žingsnis lig supratimo skriaudos, tėvynei teikiamos, atsitolinant nuo jos prakilnesniems jos vaikams.

Paduodu čia ištraukas iš dviejų laiškų, kurie te lieka dokumentais mūsų dvasiškos vyresnybės pasielgimo, laikuose sunkiausio tėvynės prispaudimo ir jos karščiausios kovos už savo būvį.

„Staigu pasijutau atskirtas — rašo vienas — nuo visko, kas man yra brangu... ir didesnam širdies atšaldymui pridermė verčia mokytis latviškos kalbos... kuri man teip bauriai ausyse skamba, bet pridermė liepia mindžioti visus kitus jausmus“.

Aiščiau taria antras: „Pasiryžau pėtnyčioje apleisti sau priprastą vietą, kurioje turėjau gana ir smagumų ir nesmagumų, baimės, bet nekartą ir džiaugsmą nemažą. Man linksma buvo, žinoma ne dėlto, kad man ypatingai gerai, bet kad naujas mūsų vežimas (suprask: tautiškas judėjimas) ženge žinksniu negražinamu paakiui. Gailu apleisti visą tą. Aš pažinau savuosius, o jie pažino mane; žiedai, gali sakyti, pradėjo tiktai megzti, o jau reikia juos apleisti ir jų gal niekas neaugis, niekas nelaistys. Menkos buvo mano spēkos, bet jauna viltis didi, iš pradžios suvaržyta buvo baimė didžiųjų, bet paskui ji atmetė visiškai politikavimą iš atžvilgio į savo suberbėjusius tautiečius. — Vaziuoju į parapiją visai balt-rusišką, kur lietuvių neįmesto nerasi ir žodžio lietuviško gal neužgirsi“.

Tiek iš privatiškų šaltinių. Bet paskutiniuose laikuose įsiveržė į spaudą balsai sukelianti viltį, jog ir kai kurie iš mūsų kunigų-patrijotų susiprato gana tylėje, gana dave save valdyti autoritetams neprilankiems tėvynės pasikėlimui.

Skurdžiu balsu dainius Margalis išpila savo pasilgimą, o kart ir skundą už suvaržymą teisingų žmogaus reikalavimų, skundą už klaidymą pildymo pridermėstikro tėvynės sūnaus:

Leisk į tėvyne!
Leisk pas savus!
Ten pradžiugs krūtinė,
Atgaivs jausmus.
Pirm negu aušrelė
Skaisti užtekės,

Ten nauji dainelė
Mano suskambės.
Čia jausmai man žuvo,
Kalinyj širdis.
Leisk į Lietuvą
Akis ten nušvis.

Daug narsesnioje dvasioje yra rašytas straipsnis, patalpintas antrame numeryje „Žinyčios“: „Bažnytinės kalbos dalykai.“ Tą straipsnį sveikiname kaip aušrą naujos dvasio ir prabudusios kritikos tarp mūsų kunigų. Jis netik primena, kad *liko užmirštas* šių dienų lenkomamams nemalonus vyskupo Motiejaus III. parėdymas, liepiantis visuose Lietuvos bažnyčiose be jokio skyriaus kalbėti Aktus ir Poterius lietuviškai, bet nurodo teipgi ir ant atsimaitymo bažnyčios vadovų simpatijų ir politikos; atskleidžia teipgi puikų paveikslėlį dvasiško užsnūdimo bažnyčios tarnų ir vienintelio jų rūpėsčio savo luomos interesais. Bet geriausiai tarkime žodžiais paties rašytojo: „Tokiu būdu — rašo autorius — visai be pamato yra triumfavimas kunigų-rutinistų, kurie vardu „vienybės ir meilės viernųjų“, vardu „užlaikymo tradicijos“... *nieko per kelias dešimtis metų nedirbo.*“

Tarp mūsų dvasiškijos neretai išbarstytos ypotos, kurias ne „bažnyčios rėdytojais“, bet „parakvijų rėdomaisiais“ priderėtų vadinti. Jie paveidys į irėjus vidur sriausios upės: sėdėdami ertose atvangiose laivėse, turi rankose irklus, bet neirias, duodas vandeniui nešti, vieno tik nuo Apveizdo melzdami, kad netyčiomis neatsigrūstų ant kiokios aštrios uolos. Maloningai smulkių vilnelių liuliuojami, snūduriuoja sau, kol kita kokia laivė, irklais gįslotose rankose stumiama, netyčiomis nešmukšteri pro šalį sukeldama didesnes bangas. Drąsiai pažadinti *snaudaliai* baimingai visupirmu abiem rankom griebiasi už kraštų ir pagauna šaukti: pablūdėliai! galvas nutrūksite ir *mus pačius išversite!*

Tos tatau rūšies žmonės naują parėdymą saviškai suprato: Sulyg jų nuomone yra tai galutinas sutraiškymas tų „mandragalvių“ kurie drėsa atvirai pasakyti, *jog sulygšiol ne viskas buvo gerai, protingai ir teisingai.*

Sulygšiol bažnyčios tvarka buvo kritikuo-jama bedievių, racijonalistų... dabar visoje pasaule patįs kunigai kritikuoja ją tikro tikėjimo, tikros doros vardu, sąžinės laisvės vardu, progreso ir... kaip pas mus atsitiko, patrijotizmo vardu. Gailu tik, kad toks balsas yra vien balsu atskiros ypotos, nes kol tokiu bus, liks vien bergždžiu šauksmu. Bet ir toks apsiereškimas mūsų tarpe sukelia viltį, jog toks „Kryžius“ — tai vien paskutinė siena, aklų prietarų įkurta ir kad toks užsidarymas senovės tradicijose, mokslo atme-

timas turės veikiai griūti po kirčiais šviesesnių protų, platesnių troškimų, teisingesnių sąžinių iš tų pačių kunigų.

Nesislepiame, jog mūsų dvasiškijos tautiškame prabudime matome pradžia platesnės tos luomos evoliucijos. Vieną sykį mūsų kunigai pasijutę patrijotais, pasijus netrukus ir kalti esą ši-tą tėvynėje atlikti. O norėdami jai ištikrųjų tarnauti, ras reikalinga prisidėti prie jos kultūriško, ekonomiško ir politiško kėlimo.

To darbo neįstengs atlikti, nepraplatinę savo žinių, nepasizinę nors su socijališkoms tiesomis ir istorija kitų tautų.

Patįs iš savęs ims tuomet dilti iš kunigų rėdomų laikraščių sotus užganėdyjimas savo luominiais interesais, aklas garbinimas autoriteto, daugybė „Padėkdievių“ visokiems užmanymams nė tautai, nė platesniai žmonijai naudos nesuteikiantiems. O ypač nebeteps rimtų organų lapų nužemintas nusilenkimas valdžiai, kruvinai plakančiai visą tautą nors ta valdžia dar daugiau užstotų kunigų ypatišką gerovę.

Dabar dažnai tenka užgirsti balsus kunigų-veikėjų tarpe, kad svietiška inteligencija šalinasi nuo jų, neįieško susipratimo, kad dagi inteligentų laikraštis „Varpas“ nesiteikia polemizuoti su jų „Tėvynės Sargu“ arba „Žinyčia“.

Bet tie kunigai nenori ligšiol suprasti, jog patįs savo elgimos ir raštais užkerta kelį kokiems nors susipratimui. Nepripažindami nė logikos, nė mokslo tiesų, niekindami istoriškų faktus, o vien užsiėmę visokiais būdais ir įrankiais ginimu savo luomos interesų, patįs sutraukia siūlus kokio nors susinešimo su žmonėmis, kuriems rūpi tarnauti ne atskirus luomos interesams, bet bendrai tėvynei vardu žmoniškų tiesų, teisybės ir iš jos plaukiančio progreso. Ištikrųjų! Jeigu ir toliau tautos vargai netaps ir kunigų vargais, tautos troškimai ir idealai netaps sykiu ir kunigų idealais . . . „Varpo“ ir inteligentų takais netruks nueiti ir visa tauta. Patįs pametę takus, kuriais tauta stengiasi pasiekti laisvę ir gerovę, galės ir Lietuvos kunigai apie save ištarti: „Išmokėme draugiją apsieiti be savęs!“

Sutaikinimas inteligentų su dvasiškija ir rūpestis apie neatsitolinimą visos tautos nuo savęs turi likti viena iš svarbiausių pridermių tokių kunigų, kaip autorius aukščiau minėto straipsnio ir visų tų, kurie suprato: „jog kunigo-patrijoto pridermė nesibaigia su bažnyčios slenkščiu . . . bet kad už jo dar daugiau darbo jį laukia.“

Tokie kunigai kurie aukščiau už kitus iškilo su savo supratimu apie pridermes priešų skandinamos tėvynės sūnų . . . supras ir pirmą

savo uždavinį: nesiduoti tiranizuotis savo valdžiai, nesuprantančiai tėvynės reikalų. Nesiduoti atskirti nuo savo žmonių, nuo kurių veikesnio susipratimo ir stiprybės prigul tėvynės ateitis. Atskira ypata tokiam kokiainors valdžiai pasipriešinime nieko neįveiks, bet su suorganizuota kuopa tampa priversti rokuotis netik vienos diecezijos perdėtiniai, bet ir plačios imperijos valdytojai.

Svietiška jaunumenė, sykį stojusi į kovą už savo tautos brangias tiesas, nesudrebėjo . . . Ne bausys jai kalėjimai, tardymo kankinimai, ištrėmimas net į rytų Siberiją . . .

Ar gi dėvėjimas ilgų rūbų ištikrųjų teip susiaurintų krutinėje jausmus, kad baimė didžiųjų viską pergalėtų? . . .

Ar gi neatsirastų kuopos kunigų-patrijotų, atvirai statančių savo dvasiškai valdžiai savo teisingus reikalavimus ir pasiryžusių juos gimi? — — — — —

B.

Spauda leista.

Fotografija.

Puiki pavasario diena. Visą žiemą išgulėjusiam lovoje ligoniui, prislėgtam ilga, kankinančia liga, net akyse mirgėjo nuo to skaištaus žalumo, kuriuo pavasaris sveikino atgijusią gamtą. Iš vienos pusės bureliais sustoję ažuolai, rimtai tylėjo, suglaudę savo šviesius, karpytus, jaunučiukus lapelius. Kitoje pusėje šnekūs beržai-svyruokliai šlamėjo balsiai, šluodami žalią veją savo tankiomis šakelėmis. Nuo mėlino skliauto pylėsi gausiai auksinė šviesa, nuo girių ir pievų kilo ir skleidėsi ore tūkstantis gaivinančių kvapų, o iš lignonio širdies kart su džiaugsmu plaukė ilgėjimas ir kaip ir koks ramus nuliudimas. Akyse to išbalusio žmogaus kilo ir slūgo koki nepaprasta dregmė, tuoj jam atgal į širdį grįžanti. Tik baltymo gislėlės raudos, vokos melynavo ir visame nervuotame veide krutėjo ir mainėsi pilki šešėliai, tariant aiškiai apie dar ne visai užbaigtą ir giliai slepiamą dušios kovą.

Ties tuo nebejaunu namų šeimininku sėdėjo priangyje paprastų medinių sodžiaus namų jaunikaitis, pagal rūbų sprendžiant, studentas, su rimtu ir gi pabalusiu veidu ir akimis įpratusiomis daugiau sau į dušią žiūrėti, nekaip į plačią pasaulį.

Trečia dar sėdėjo mergina, melinakė, vidutinio ūgio, šviesiuose miestiška pasiuotose rūbuose. Ramūs ir lėti jos krutėjimai, lygiai kaip ir koks ypatingas akių primerkimas, neišsakomai primindavo katytę saulėje besišildančią.

— Tai ir ištikrųjų susilaukėme spaudos! — šnekėjo studentas, bet ypatingo džiaugsmo

jo balse nebuvo girdėti; akyva, ar greitai išvysime kokį laikraštį? —

Štačiai ant klausimo neatsakydamas ligonis nerviškai sudrebėjo. Užsimastė valandėlę, tarytum susirinkdama išsiblaškusias mintis. Dar, matyti, kankino jį disharmonija tarp to viso, tautą džiuginančio atsitikimo ir debesiais ir abejonėmis, prislėgusiomis jam dvasią. Tik su savimi išsikovojęs, netvirtu balsu atsiliepė:

— Pats nežinau kodėl, bet nékaip dar neįstengiu džiaugties tuo atsitikimu, kurs vienok yra didelei svarbus mūsų kultūriškam kilimui, gal teip ilgai tvėrusi kova per daug jau nervus suėdė. —

Žodžiai buvo tariami tikrai sulaužytu balsu, visai neraginančiu klausytojų prie kokio nors atsakymo. Užtai visi trys nutilo, paskendę mintyse kiekvienas savaip. Per ligonio veidą ėmė slankioti dar tamsesnį šešėlią, o studento akys dar didžiau sutamsėjo. Kilo ir slūgo jose kokios neaiškios, bet sykiu ir neįaukios bangos, gaminamos turbūt sunkiais ir skaudžiais atminimais. Tik prisimerkusios merginos akys lygiai giedriai mėlynavo ant jaunyste spindinčio veidelio.

Tylėjimas tapo staigu pertrauktas rusiškos kareiviškos dainos gaida. Nuo ažuolynėlio nešėsi aiškiai vyriškas truput kimus balsas. Visų trijų prieangyje sėdinčių veidai su akvumumu atsikreipė į dainuojantį. Jų akyse atsimumš nusistebėjimas. Visur aplink laukuose krutėjo darbininkai prie arklų, arba akėčių. Šiokioje dienoje sodžiuje, ypač darbymetyje dykaujās vyras, tai labai retas atsitikimas. Susėdę prieangyje žinojo, jie vieni čia apielinkyje esą žmonės neužsiimanti žemdirbyste. Įsiklausę su didesne atyda, užgirdo dainos žodžiams į taktą mušančią lazdelę. Dainorius pamegždžiodamas kareivių barabaną, mušė taktą į nukirsto ažuolo stuobrį, ar į kokį akmenį. Iš augštos žolės eikštėjo tik vyro stovyla vidutinio ūgio, tamsiuose švarkuose su baltais iš tolo blizgančiais rankogaliais ir apikakle. Tai kėlėsi, tai vėl sėdosi, tai gulė, tai atsikėlęs sukosi pamažu ratu, arba rankiojo ką nors nuo žemės.

O daina vis pylėsi iš jo krutinės, tai linksmesniu taktu, tai pailzdama, tai staigu nutrukdama. Bet juo augščiau iškildavo į mėsavą, saulėtą orą jo džiaugsmą ir energiją reiškias „— aa!“, juo labiau girdėt buvo balse kas-nors lušo, sudarkyto, tvarkos nustojusio.

Sėdintieji prieangyje staigu vienas kitam pažiūrėję į akis ištarė trumpai ir vienu balsu: beprotis!

Ant senesniojo veido sukilo dar nauji šešėliai, dar tamsesni. Studento akys išsi-

plėtė, lūpos susispaudė, tarytum norėdamos užtroškinti savyje didelę baimę, o kart neišsakomą skausmą, kur ten krūtinės gelmėse senei jį ėdantį ir draskantį iš pamatų, iš šaknių. Tik mergelės akyse ėmė rodytis pirm kokie neaiškūs žiburiukai ir apie lūpas krutėti ir trauktis. Bet juo dušios sudarkymas bepročio dainoje aiškiau atsimumšdavo, juo mergelės lūpos aiškiau prasiverdavo į nusišypsojimą. Tarp raudonų lūpų sužibėjo balti, reti dančiukai, o akyse linksmybė. Patamsėjusiose studento akyse nepaprastai išsiplėtusios lėlės visai nustojo krutėjusios, lygiai pas žmogų, kurs nieko nemato, arba kuriam ant trumpos valandos išnyko visa pasaulė . . . apart vieno dalyko, nuo kurio jokiū būdu savo dūšios, savo visų pajautimų atitraukti negali.

Ligonis vien valios stiprumu numalšęs krūtinėje jausmus, jame sukilusius, žiūrėjo ramiai į visus. Per trumpą valandą pralinko akimis per nervuotą, sujudintą jaunikaičio stovylą. Gili simpatija, beveik tėviškas prisirišimas gulėjo tame pažiūrėjime. Antakiai subėgo jam ant kaktos, susitikus su linksimumo žiburėliais merginos akyse su jos nusišypsojimais ir balsiais, nors trumpais jos nusišypsojimais. Lūpos ligonio susitraukė, tarytum didžiausią kartumą paragavusios, o dūšią, jo silpną, nuvargintą dūšią užplūdė tūkstantis minčių, tūkstantis klausimų, praktiktų, juodų gyvenimo klausimų . . . vistiek neduodančių jokiū atsakymo . . . bet podraug ir nieko nekaltinančių . . . ir daug ko neišteisinančių . . . o mergelės linksnumas vis kilo. Net pašoko, vis bepročio daina elektrizuojama:

— Aš bėgsiu arčiau, pažiūrėti kaip jis išrodo! . . . Nubėgus kelis žingsnius, sustojo, svyrudama. Vėl pastovėjusi atsigrėžė, šaukdama į pasilikusius:

— Eikime visi kart! Aš viena bijau! —

Niekam nesukrutėjus, vėl kelis žingsnius paėjęs ir vėl sustojo, vis šaipydamos ir vis neišdrįzdama toliau eiti.

Studentas dar nenuvaikęs jausmų jame sukilusių, šnibždėjo sujudintas per sukąstus dantis:

— Nelaimingas! Nelaimingas!

— Pats ateina! Pats ateina!,— kvatojo mergina bėgdama atgal saulėtu taku. Jos gražus, lieknas, pilnas gyvybės kūnas lenkėsi į tikrai dailias linijas, o juodi garbiniai dar didžiau užkrito ant baltos augštos kaktos.

Beprotis iš tolo ėmė sveikintis kepurės nusėmimu. Abu vyru lygiai jam atsakė, bet syki atsikvošėjęs studentas pasergėjo mergaitės linksnumą.

— Kas čia tamstai yra juokingo? Ko kvatoti? — sušuko rūsčiai perverdama akimis besišypsanti.

Mergina truput krūptelėjo, bet neįpratusi duoti sau atskaitą iš savo minčių ir jausmų, vien nustebę iš tokio staigiu iškilusio rūstumo. Giedriomis akutėmis ramiai pažvelgė tai į vieną, tai į kitą vyrą ir juose nekoko aiškaus nurodymo savo pasielgimui neišskaičiusi, šypsosi ir toliau teip-pat kaip pirm. Abu vyrų per daug buvo užimtu prisiartinimu nelaimingo bepročio, kad būtų įstengę toliau atkreipti atydą ant jos pasielgimo.

Anas nelaimingas visų pirm ėmė tuoj rodyti savo basas kojas ir suputusias blauzdas, visas išmargintas mėlynais ir raudonais ruožais.

— Mušė mane . . . Į geležinius pančius dėjo, bet aš jiems viską dovanuju . . . dovanuju . . . Tik pasakykite, kad jie manęs daugiaus nebemuštų.

— Kas gi mušė? — klausė ligonis.

— Savieji . . . — liūdnei atsakė beprotis.

— Kaip aš susergu . . . vis jie teip daro . . . Aš buvau surinkęs nuo mūsų valščiaus prašymus, kad mums lietuviams spaudą leistų . . . Senai tai jau buvo. Išsiuntėme pas ministrą į Peterburgą . . . Aš moku rašyti, kad ir iškalėje nesu buvęs . . . Bet kas jiems darbo? . . . Ir dabar . . . kad Peterburgan nuvažiuočiau, visus maskolius išvaikyčiau į pat peklą . . . Pasakyčiau jiems: я присяжный поверенный . . . я кончил юридический факультет . . . O ką jie gali ten žinoti! — žodžius tarė nelaimingas balsiai, bet neatskirdamas, kaip reikiant vieną nuo kitų; užtai smarkiai ir energiskai rankų blaškymais juos paaiškindamas.

— Bet tuomet, kaip parašiau aną prašymą . . . ėmė mane baidyti: kad suims, kad Sibirijon išvys . . . tuomet ir susirgau . . . ir tuomet ėmė mušti . . . — vėl toliau bėrė vargšas žodžius, žiūrėdamas į klausytojus, kaip ir perverdama juos akimis, nors tose akyse nieko nebuvo matyti: jos žėrėjo, kaip plynai nudilintas stiklas.

Vyrai pasodino jį tarp savęs. Atsisėdęs nusėmė kepurę ir atidengė plyną, aukštą labai baltą kaktą, ant kurios gal kuomet ir mintis ne vieną raukšlę pabriežė. Visas veidas simpatiškas, smulkiai, reguliariškai sudėtas, smarkiai buvo saulės nudegęs. Iš po nedidelių, dailių ūsų, matėsi dabar karščiu sudegintos lūpos, neišsakomai nerviškai krutanti.

— Kodėl tamstos manęs nesibijote? . . . Juk ponai esate . . . O manieji kaip mane muša!!! — šnekėjo atsisėdęs toliau, vėl rodydamas savo baisesius sutinusias blauzdas. — Ir čebatų negaliu užsimauti . . . Bet tamsta leisi mums į tą savo ažuolinėlį „žemską sūdą“ perkelti? — kreipėsi prie ligonio su klausimu,

ant kurio pats tuoj ėmė atsakinėti. — Juk puiku mums čion bus! . . . Jie čia sau sūdy, o mes apie savo tautiškus reikalus su žmonėmis šnekėsime . . . Juk aš jau 35 metai, kaip rūpinuos lietuvių palaikyti . . . Šešiolika metų turėdamas jau pradėjau . . . ir vėl rodydamas į ažuolinėlį prisiminė: puiku čia bus „žemskam sūdui“ . . . O aš galiu padaryti, kad pasikeltų . . . Я волостной секретарь по книгамъ и касетъ . . . Jeigu aš секретарь . . . то у меня есть и чинъ . . . Mano motina ir gi iš kunigaikščių giminės . . . Giedraitaiči . . . Juk patį žinote . . . Giedraitis . . . Gediminas . . . Juk ne toli vienas nuo kito. Juk tokią motiną turėti ir gi ką-nors reiškia . . . vis daugiaus už 10 kapeikų . . .

— Gal nori valgyti? — užklausė šeimininkas, pertraukdamas jam kalbą.

— Gerai, gerai . . . — atsakė vargšas. Mergaitė linksmai pašoko parūpinti jam valgyti ir greitai sugrįžo su blūdeliu rūgusio pieno, bet žmogelis vis dar šnekėjo:

— Girdėjau, kad jau spauda leista? —

— Ir tikrai tamsta girdėjai — atsakė visi vienu balsu.

— Užtai aš ir pas tamstus užėjau. Norėčiau, kad pasikalbėtum su daktarais. Juk kiekvienas išduos liūdiimą, kad aš ligonis. Norėčiau, kad jie ir pinigų sudėtų man kelionei . . . Pats nuvažiuosiu pas ministrą, pasakysiu: leidai dabar spaudą . . . o pirm tai baidė mane tavo uriadnikai, pristavai, žmonės . . . Likau ubagas . . . Žemės turiu . . . dirbti negaliu. Mano „prošenijos“ pas ministrą guli . . . jis žinos!! . . . pažįs mane!! . . . O manieji nenori, kad aš teip per laukus vaikščiočiau . . . bet aš ar negaliu? . . .

— Kodėl negaliu?! — sušuko reikšdamas savo energiją ir pašokdamas nuo kedės. — Kodėl aš negaliu?! . . . Kas gali man uždrausti?! Mano motina iš kunigaikščių giminės!!! — tardams tuos žodžius, staigu sudavė kumščia į stalą po pat ligonio nosies.

— Tamsta nepersigask! — šūktelėjo, pati išsigandusi mergina, į ligonį ir skubiai pažvelgė apsvaigusiam žmogui į akis:

— Sėskis tuoj! Kam žmonės gandinti! — paskubo teip greitai, teip rūsčiai ir netikėtai suukti, net koja tripsėdama, kad abu vyrų jokiū būdu nebūtų galėję jos sulaikyti.

Tik krūptelėjo visi, išgirde tokį netikėtą šauksmą. Bepročio akyse ėmė maišytis kokie nejaukus žiburiai; vargšas tuoj pasilenkė, atstatydamas pečius, tarytum laukdamas skaudžių kirčių iš kokios nemielaširdingos rankos.

Studentas pirmas susizgribo:

— Ko man persigašti? . . . Pienas neišvirto! — tarė linksnumu apsimetusiu balsu

ir greit paėmęs ant pat krašto stovintį bliudėlį su pienu toliau pastūmėjo:

— Mat, kaip dabar gerai pastačiau. Teip bus geriau valgyti! Tik sėsk tamsta ir valgyk!

— Karšta! atvėsi! pritarė ligonis.

Apsvaigėlis atsisėdo hipnotizuojamas sve-tima valia, bet veide nenurimo dar kokie ypatingi krutėjimai, primeną išreiškiamą veido žmogaus, išvydusio paojų, kurio jau nebe-gali išvengti... Valandą teip pasėdėjęs, iš-traukė nosiukę ir ėmė šluostyti savo augštą, prakaituotą kaktą. Skruostai nors įdubę, bet dabar raudonumu užsidegę, virpėjo nerviš-kai, viršutinė lūpa atsiraitė, rodydama ilgus nul-geltusius nuo karščio ar papirusų, bet šaip-sveikus dantis. Žerinčias akis augštin iš-kėlęs, į nieką jas neįdurdamas, nieko jomis nematydamas, šaipėsi, kaip tai paprastai daro žmonės, kuriems minties siūlas nutrūko ir susidraikė į neatmezgamą mazgą.

— Tikras beprotis! — kvatojo vėl mer-gaitė, neva pusbalsiai, bet teip aiškiai, kad nuo jos balso beprotis suvirpėjo ir akimis ėmė blaškyti apie save, tarytum norėdamas ką surasti, ar prisiminti.

Abu vyru vėl krūptelėję, ėmė skubiai ra-ginti apsvaigėlį valgyt, kad užtrinti jo dva-sioje įspūdį, iššauktą merginos pasergėjimu.

— Dėku! dėku! pavalgysiu... — tarė, kaip prabzdamas beprotis, bet kart kaip ir stengdamas vėl ką nors neramaus prisiminti. Matydami tai vyrai vėl ėmė jį šnekinti.

— Ar turi tamsta vaikų?

— Kaip gi! — tarė beprotis, tuoj išsigied-rydamas, nusiramindamas, tarytum vėl ener-giją įgydamas: turiu! pats mokiau! Visi moka lietuviškai skaityti ir rašyti... Kad ir į kliasas nėjo, bet apsisikaitė... Ar tik kliasos mokslą duoda... Ir aš kliasose nebuvau. O ar aš prastas? — ir keldamas augštin galvą, didžiudamos savim, šnekėjo toliau, o akyse dar didžiau ėmė liepsnoti karščiu uždegtos ugnys. — Daug ką aš žinau!... Daug nūmanau!... Tik nesigiriu... Žinau, kad ir tamsta į mūsų laikraščius rašydamas „Ža-banga“ pasirašai... — tarė į ligonį pirštu rodydamas ir tikrai jam jo pseudonimą nu-rodydamas: bet ar kas nuo manęs ką išgavo?... Kad būčiau šioks, ar koks... O aš nekuomet neišsiojau, kur nereikia...

Truput sumišęs ligonis spaudė apsvaigė-liui skubiai šaukštą į ranką, ragindamas val-gyti. Ėmė vargšas pamažu kąsnioti duoną vis tebešnekėdamas ir pieną srėbti.

— Ar aš pirm kuomet lindau prie tam-stų?... Kad ir žinojau, kad tamsta priimtum mane... Juk „Varpų“ tai ir dabar pas mane... nors vežimais vežk!... cha-cha!...

— Valgyk tamsta! Paskui pasišnekėsime! — ragino vyrai.

Paklausė, pasilenkė prie bliudelio ir jau tylėdamas srėbė lig galui. Suputusias jo kojas, nors išmargintas mėlynais ruožais, buvo ba-ltos, kaip-tik pas žmogų, nekuomet basoms nevaikščiojusį. Rankogalės madnomis, bliz-gančiomis saktimis susakstytos, rodė vienok kieta vėjo supūstą darbininko ranką. Po pat smakru į lypkio skylutę buvo įsmeigtas ža-lias paišiukas, priištąs prie gražios, juodos šilkinės virvelės. Iš žipono kišenės lindojo knygų galiukai. Kaip ir visi silpnų nervų žmonės, tuoj pajuto žiūrinčias į jį akis. Sku-biai pastūmėjęs nuo savęs tuščią bliudėlį, ėmė iš kišenės traukti knygpalaites: vieną rusišką kalbamokslį Tichomirovo, kitą lietu-višką: — Apie Žemės Sutvėrimus. Abi su-glamžytos, suteptos. Matyti, daug ir dažnai buvo vartojamos. Dėdamas ant stalo pirštu įbedė į lietuvišką ir linksmai prasijuokė:

— Cha-cha-cha — tai jau dabar galėsime ramiai pasidėję, sau knygą skaityti... tai jau bus šiteip... — ir kraipydamas galvą, gėrėjosi žiūrėdamas į plačiai išskleistą ant stalo, suglamžytą, suteptą ir sulamdytą kny-gutę... Tai jau galėsime nors kartą atvirai rūpinties savo literatūra... Aš dabar sergu... dirbti negaliu... — ir traukdamas ranka per suputusią koją, net išsivypė iš skausmo: — Kojos skauda... aš jiems už tai dovanuju... bet pataisysiu tokį sąsiuvelį — šnekėjo vėl nerviš-kai rankomis blaškydamas ir rodydamas sąsiuvo formą ant stalo: — Paskirstysiu į tris dalis: vienoje užrašinėsiu pinigus, pau-kautus ant mūsų literatūros, kitoje ant rau-dono kryžiaus... Juk dabar karei su Japo-nija prasidėjus nuo visų ima ant raudono kryžiaus... Trečioje dalyje tebūna kapeikos aukaujamis rinkėjui... Juk reiks vaikščioti... ir valgyti... ar ne tiesa?

Tą ištaręs nutilo, įspyręs akis į tą stalo vietą, ant kurios buvo ką-tik pabrėžęs są-siuvo formą. Veidas surimtėjo, beveik nu-stojęs to nuolatinio krutėjimo, to neišsakomo nerviškuo... kaip ir beprotystės dėmės. Gal ten ligotose smegenyse ėmė minties siūlas lygiau verpties. Gal kilo atminimai tų kančių, kurios tą siūlą teip baisiai sujaukė ir su-draikė: Tik gilūs, nesulaikomi ir neslepiami atsidukėjimai veržėsi laikas nuo laiko iš įdu-busios krūtinės.

Ant veidų abiejų kitų vyrų užgulė sunkus, skaudus užsimąstymas. To nukamuoto be-pročio ypatoje, tarytum įgijęs kūną stojosi prieš juos gyvas... toks abstraktiškas da-lykas, kaip žmonių dvasiai teikiama skriauda.

Nesuskaitomos nuvargintos gyvastys, pa-čioje jaunystėje pakirsti gyvenimai, karčios

užsivilimo ašaros, suardytos šeimynos, visi tie neišreiškiami vargai ir kančios šviesos ir teisybės jieškančių širdžių ir protų, tarytum gavo išreiškimą to nelaimingo apsvaigėlio ypatoje. Stojosi kaip gyvas paliudijimas sumindžiotų žmonių tiesų.

Giliai visą tą atjautę nuvarginti nervai abiejų vyrų, žiūrinių į nelaimingąjį.

Ir jiems nesvetimos buvo tos sunkios abejonės, ir dvasios nuvargimai. Ir į juos sunkiose gyvenimo valandose gal ne sykį jau skalino dantis ir tiesė savo šaltas rankas ta už vis baisiausia ir nuožmiausia žmonijos kankytoja: amžina dvasios naktis.

O saulė vis lygiai ir giedriai šypsojosi augštybėse. Mergelės akys, vėl išsigiedryjusios, mėlynavo, nė kiek neužgautos tuo giliu tragizmu, į kurį žiūrėjo ir kurs teip tyliai, tyliai jos draugų širdis'ėdė ir draskė.

Vėversis linksmai skambino mėlsvose ertvėse savo dainelę ir šnekųs beržai nė ant valandos nenustoję šnabždėję savo paslaptis.

Beprotris staigu prabudo, pašoko, tarytum ruošdamas ką greitai atlikti.

— Duokite man naujų „Varpų“, ar „Ūkininkų“... naujų mūsų laikraščių. Juk spauda leista... Galime jau dabar, kiek norint, savo laikraščius skaityti! —

Abu vyru susidūrė akymis pasiteiraudami ir tokiu-pat būdu susiprazdami. Studentas greitai pašokęs padavė nelaimingamjam numerį „Виленикій Вѣстникъ“.

— Šit tamstai!... Paskaityk pirm apie patį leidimą, apie atsitikusį faktą! —

Beprotris paėmęs laikraštį, ilgai jieškojo kažin-ko savo kišenėse. Pagaliaus ištraukė pince-nez auksuotame, žibančiame aptaisyme ir užsidėjęs ant nosies, rimtai atsisveikino.

Paskui skaitydamas nuėjo vieškeliu, vingiais bėgančiu tarp žaliuojančių pievų ir laukų į tolymą girios mėlsvumą.

Ir slinko pamažu vienas smulkus, juodas taškas ar šešelis per giedrą prigimimą, pilną gyvybės ir kvepėjimo, pilną linksmumo ir saulės spindulių... Ab.

Varpas.

Augstame bažnyčios bokšte pirmą sykį suskambėjo naujas varpas. Jo stiprus skambus balsas staiga išsiveržė per augstus bokšto langelius ir vilnimis nuplaukė per miestelį į laukus, miškus ir sodžius. Žmonės džiaugėsi, šitą balsą išgirdę: „puikus mūsų naujojo varpo balsas, o kaip toli girdėti! kad ir brangiai mokėtas — negaila pinigų.“ Bet užvis daugiausiai džiaugėsi pats varpas, jis buvo teip laimingas, kad jau didesnės laimės pats sau neišmanė. Per savo langelius jis matė didelį žemės plotą, čia-pat žemai mie-

stelio stogus ir žmones, kurie jam išrodė lyg skruzdėlės, o už miesto mainėsi laukai, pievos, keliai, miškai, triobos ir dvarai; šen-ten blizgėjo ežerai. Viskas buvo apsupta pilku tolimu kaspiniu, į kurį rėmėsi dangus.

Ant šito pilko žemės ploto buvo matyti kur-nekur taškai ir mėlsvos, mažos karpas — tai miestai ir kalnai. Už to kaspino tėsėsi tolimos šalys, kitokios žemės ir žmonės. — Iš tų tolimų kraštų girdėjo mūsų varpas visokius balsus ir kitų tolimų miestų varpų gaudimą, kurie jam pasakojo nežinomus daiktus, ir jis jiems siuntė savo pasakas.

Jis pats buvo viduryje šito milžiniško rato ir jautė lyg karalius.

Jam suskambėjus subruzdavo iš visų kraštų žmonės, net važiuoti išgirdę jo balsą sukirdavo arkliukus, bijodami varpą užrūstinti.

Varpas mylėjo tuos žmones, kuriems karaliavo ir kartu tarnavo; jis buvo dėkingas užtai, kad jį teip augštai iškėlė, ir užtai, kad jį teip gerbė.

Jis mylėjo savo žmones ir nesigailėjo jiems savo kietos krūtinės. Bet ne visi tie žmonės, kurių kasdien daugybė traukdavo pro šalį ir gyveno po jo kojomis buvo jo žmonėmis, vienog jis greit suprato ir išmoko pažinti ir išskirti „savo“ žmones. Jo žmonės nedėvėjo brangių rūbų ir jų kalba buvo kitokia, jam daug gražesnė ir meilesnė ir už visas kitas geriau suprantama, tai buvo „jo“ kalba. Tiems žmonėms jis norėtų būti naudingas, norėtų per amžius tarnauti ir už juos mirti. Iš savo augšto sosto jis aiškiai matė tų žmonių vargus ir pats pažino skausmą. Bet jauzdamas savyje galybę tikėjosi savo žmonių vargus galėsiąs išnaikinti.

Sykį miestelyje atsitiko gaisras, varpas pirmas pamatė per vienos trobos langelį mažą žiburėlį. Langas kas-kart darėsi šviesesnis antgalo sprogo ir ugnies liežuvis išsiveržęs pro jį pasiekė stogą. Visi miegojo ir nieks nelaimės nejuto. Tik varpas žiūrėdamas iš augšto sublizgėjo — tai buvo jo ašaros. Jisai norėjo savo stipriu balsu sužadinti žmones, bet pats to neveikė padaryti. Suprato tada varpas, jog jo galybė nuo žmogaus rankos priguli. Triobos stogas liepsnojo ir varpas žiūrėdamas į ugnį pats skausmo ugnyje degė ir tylėjo, kol gaisrą pajutęs varpininkas prie jo nepripuolė ir nesujudino jo širdies. Tuokart varpas atsipeikėjo, jis baisiu nelygiu balsu sušuko: „kelkite, kelkite, kelkite!“ ir džiaugėsi matydamas, kaip staiga miegas miestelis atgijęs sukručio ir puolė gaisrą gesyti ir kitas jau užsidegusias trobas gelbėti. Po kelių adynų ugnies jau nebuvo, — tik viena trobelė sudegė — miestas išliko. Po to atsitikimo varpas buvo liūdnai užsimąstęs, nors

paklusnas žmogaus rankai gaudė po senovės, bet jo balsas lyg pavargęs, lyg nenoroms plaukė. Nuo to laiko pradėjo atidžiai žiūrėti į tų žmonių gyvenimą, kuriems tarnavo ir karaliavo, kuriuos mylėjo ir pamatė, kad jo žmonės nėra laimingi.

— Bet iš kur tos nelaimės? — klausė savęs. — Ne nuo baisių žvėrių, ne nuo prigimties gaivalų... — Iš jų pačių — atsakė jam vėjas — žmonės patįs kits kitą kankina ir vargina...

Ir pamatė tada varpas, jog jo žmonės, tikri tos žemės vaikai, nėra ant savo dirvų, savo galvų ir savo darbų vaisių ponais. Jie turi lenkti savo nuvargintas nugaras prieš atėjusių nagaikas. Jie anksti rytą atsikėlę su aušra dirbdavo savo laukuose ir veždavo tos žemės ir savo darbo vaisius į svetimas daržines, kurių tik trupiniai paskui jiems tetedavo. Ir tie, kurie gyvendavo sodžiuose po menkai šiaudiniiais stogais veltui vadindavo „savo“ tą žemės gabalėlį, kurį purendavo, nes ir jiems tik tiek iš jos vaisių telikdavo, kad badu nemirtų.

Skausmo prislėgtas varpas kartais stengėsi to nematyti, užmiršti — bet veltui — vasaros kaitriosiose dienose nešė jam oras į jo augštą sostą iš plačių laukų žmonių prakaito kvapą ir urėdų keiksmus; nešė nuo turgaviečių biaurius rusiškus žodžius ir degtinės smarvę, nešė iš visų kraštų skaudžias dėjas, karčias ašaras...

Nebuvo varpui ramybės.

Ateina vakaras, laukiamas vakaras, rasi jis atneš ramybę. Raudona saulė jau siekia tolimą horizontą, ant žemės visur šešėliai, tik bokštas dar žiba saulės spinduliuose. Temsta, netrukus ir varpas pasiekė tamsumoje. Oras liko vėsesnis. Nuo ganyklų grįžta kardu barškindamos škrabalais. Nuo laukų girdėti grįžtančių nuo darbo darbininkų dainos...

Sutemo ir ant dangaus pasirodė žvaigždės, ant žemės žiburėliai.

Ten ant upės kranto puikiame dvare, visi langai žiba, muzika griežia, kieme stovi atvažiavusių svečių brangių vežimų eilia. Vežikai valkiojasi palangiais arba kur prislinkę žiūri į šokančius ponus.

Tai to dvaro ponios vardadienis.

Yra daug moterų to paties vardo, dėlko gi tik dvare linksminasi?

Netolimoje trobelėje baisyu balsu vaitoja ligonė, ji rengiasi apdovanoti tą žemę nauju darbininku... Bet ar pavyks laimingai, juk ji jau trečią dieną kenčia. Gal liks jos vaikai be močiutės, vyras be mylimos draugės?...

Cit... keliu, trobelės linkui važiuoja keli

vežimai ir dagi vienas raitas — tai turbūt daktarai su pagelba skubina.

Jau privažiavo — apsiautė trobelę iš visų pusių. Ko jiems reikia? ... yra tai žandarai!...

Šeimininkas, išgirdęs nepaprastą bildesį, išsigandęs išeina. Jis rodo į trobą, aiškina, prašo, bučiuoja žandarą ranką, klaupias, apkabina kojas... Jį stumia — jau jau į trobą... Bet kas čia?... Šeimininkas sustojo tarpduryje su kirviu rankoje... Sublizgėjo kardai... kirvis iškrito...

Vaitojimas maišosi su rusiškais žodžiais ir su įsiutusio vyro kriokimu, kurs stengiasi dantimis sugriaužti geležinius pančius...

Ilgai valandai praslinkus, žandarai grįžta surakintu žmogumi ir lietuviškų knygelėlių ryšiu vežini — knygelėlių, kurios brolių apšvietimui ir palengvinimui paskirtos buvo.

Triobelėje žiba trys žvakės, viena iš jų vaškinė. Visur žiburiai užgeso, žmonės miega, nejaučia, jog vieno iš jų tarpo jau nebėra. Tik dvare dar šoka.

Tos baisios nakties dar nevisi paveikslai. Aure, tenai mišku, siauru takeliu skubino žmonių būrys. Jie savo tėvynėje laimės neradę eina svetur jieskoti; eina naktį, nes jau siena nebetoli, ir dreba, kad jos sargai nepamatytų... Dėlko juos tėvynėje vargina, o išleisti nenori?

Cit... pirmasis sustojo ir ranka pamojo. Sustojo ir kiti, klausosi, turbūt ką išgirdo, nes iš kelio į mišką pasuko ir krūmuose pasislėpė. Šit, priešais šarpiai eina du jaunu vaikinai sunkiais ryšiais nešini — tai savejį, jie neša knygas, neša šviesą, neša geresnės ateities viltį. Savuosius pažinę pirmieji keleiviai išėjo iš krūmų, sveikinas, teiraujasi, vieni kitų kelio klausinėja. Bet laikas brangus, jie atsiveikina ir traukia savo keliais. Kazin ar besuvis kada nors?

Neramiai seka varpas jaunų knygnešių pėdomis — ar jiems pavyks, ar neprieteliai nesuseks, klausia, o tuodu žengia ir žengia...

Rytuose užsidėgė aušra, žemė užsidengė stora, šalta migla, kurioje viskas pranyko...

Ir varpas užsnūdo, bet sunkus buvo jo sapnai.

Rytą metą atvažiavo šią naktį numirusios moteriškos vyriausysis sūnus, keliolikos metų vaikinai, į miestelį duoti ant varpų.

Iš špitolės išėjo sena moteriškė skara užsigobusi ir rožančiais barškindama, užsilipusi ant bokšto ėmė virvę tampyti. Sudejavo varpas, liūdnu ir skaudžiu balsu skundėsi ir verkė apskelbdamas žmonėms liūdną naujieną. Bet žmonės jo nesuprato, ėjo prie savo darbo miegūsti, ramūs...

Varpas nutilo, žmonės jo nesuprato, bet jo šauksmą atliepė iš toli kitų varpų balsai,

šaukiantieji poteriams. Jų balsai plaukė iš artimų parakvijų, ir iš tolimų kraštų girdėjo mūsų varpas papeikimą: — Tu „naujoke“ — šaukė jie jam — liaukis svajoti, maištininke, nesupras tavęs mūsų žmonės ir gerai, teip visada buvo ir teip tur likti

Bet kas tai? . . . iš toli labai toli atplaukia ypatinga varpo kalba, jo balsas skiriasi nuo visų kitų, girdėti jame spėką ir linksmybę ir viltį. Mūsų varpas klausia lyg užkerėtas, lyg dangaus muzikos. Jis supranta tą šauksmą, nors svetimoje kalboje ans šaukia:

— Ateikite, rinkitės, mano žmonės, šiandien svarbų reikalą turite atlikti, jus susirinkę turite susitarti, turite atrasti naujus kelius savo tautai, kelius, kurie yeda į laimingą ateitį. Rinkitės, eikite, su širdimis, artimo ir tėvynės meilės pilnomis; atsiminkit jūsų tautos praeitį, atsiminkit tuos liūdnius laikus, kada ji buvo svetimų pavergta, varguose paskendus, kada už vieną laisvą žodį pūdinu juos kalėjimuose, atsiminkit, jūsų kares ir kovas ir tą šventą gražią dieną, kada laisvė tapo atgauta. Žiūrėkit, jog yra kitos nelaimingos tautos kurios dar kenčia, kaip mes kentėjome! Bet rasi ir jos atsibus ir savo pančius sutrauks, mes tų pančių neturime, bet dar ne visi vargai prašalinti, vienok turėdami laisvę greičiau juos nustumsime. Lengviau mums pirmyn žengti, rinkitės, rinkitės, rinkitės!

Mūsų varpui pasirodė, jog jis girdi anų žmonių užmą, girdi jų karštas pilnas tėvynės meilės kalbas. Jo akys staiga atsivėrė, jis suprato kame jo nuvargintų žmonių laimė yra. Juk jų daug, spėka didelė, bet jie miega ir nesusipranta ką jiems daryti, ko reikalauti, kur jieškoti šviesos ir teisybės. O, jis norėtų savo tautai patarnauti, kaip anas svetimas, anai svetimai tautai. Bet veltui troškimas ir skausmas vargina jo kieta krūtinę. Kiekvieną sykį liepiamas gausti, jo nauginės širdies plakimas darė jam neišsakomą skausmą ir jo balsas nebuvo teip aiškus ir grynas.

Ant rytdienos po tos baisios nakties į miestelį įvežė tos nelaimingos moteriškos kūną, kuri mirė žandarams kratant.

Jos sūnus bėgo klebonijon melsti kunigo, idant jo motynos grabą pašvęstų ir į kapus nulydėtų varpams skambinant. Jis pinigų užmokėti neturi, tik tikisi, jo ašaros sugraudįsiančios kiekvieną.

Bet klebono iš tų būta, kuriems pinigų žvangės visai išaušino širdį. Pinigų negaunamas nė kalbėti nenorėjo.

Vaikinas pašoko, jo širdis šaukė: ne, ne! jo motyną laidojant turi gausti tas varpas, kurį ji teip mėgo! Nubėgęs į varpnyčią

ir augštai užsilipęs ėmė virpančiomis rankomis tampyti virvę

Varpas sustenėjo, jam jau pervirš tų skausmų buvo ir sprogo jo kieta, šalta, nauginė širdis. J. N.

Prūsų lietuvių politika.

Pereitais metais Vokietijoje buvo rinkimai į ciecorystės (Reichstag) ir į karalystės saimą (Landtag), ir Prūsų lietuviai galėjo parodyti, kiek jie per paskutinius penkeris metus tautiškai pakilo.

Rinkimai į ciecorystės seimą pasibaigė nelaimingai, nėra visi keturi lietuvių pastatytieji kandidatai pasiliko neišrinkti. Tas Prūsų lietuviams labai įgėlė širdį, nėra jiems, rodėsi, ne tiek rūpėjo tautiškas žmonių susipratimas, kiek tai, kad galėtų pasigirti savo išrinktu pasiuntiniu. Todėl, pamatę ir supratę, kad vieni neįstengs išrinkti lietuvio, prie skyrimo į karalystės seimą pradėjo derėtis su vokiečių partijomis. Sutiko ūmai su vokiečių konservatistais, kuriuos ikišiol vadindavo savo baisiausiais priešininkais ir draugiškai pasistatė už kandidatą kunigą Dra. Gaigalaitį, kurį ir pasisėkė jiems išrinkti.

Suprantama, kad toksai užtarėjas, kurs visame sutinka su vokiečių konservatistais, negali atnešti lietuviams reikalingos naudos.

Ir iš tikrųjų, Dr. Gaigalaitis, išreikšdamas saime savo nuomonę, parodė tai lietuviams kuo-aiškiausiai.

Jo kalba, laikyta šimet 23 kovo dienoj Prūsų saime, yra geriausias dokumentas, kuriuo jis parodo visišką savo nusilenkimą prieš valdžią; ta kalba parodo, kad jis nė mažiausio supratimo neturi ar nenori turėti apie lietuvių politiką ir jų reikalus.

Mes girdime kalbant ne prispautos tautos užtarėją, bet kunigą, laikantį lavonmišę prie savo brolių grabo. Jis sako: „Lietuvos gyventojai pamažu nyksta. Dėlto, rodos, nė reikalo nėra, kad valdžia šitą nykimą dar labiau paskubintų.“ Ir kitoje vietoje jis vėl išsitaria: Aš karališkiosios valdžios melsčia, jeigu jau prilikimo nulemta yra, idant lietuvių kalba ir lietuvių tauta kaip tokia, tam tikrame laike prapultu, ir jei dabartinis laikas rasi tėra tik vos vakaro pazars lietuvių tautai Prūsusoje ir jos senajai bei garbingajai kalbai, — melsčiau, kad šis švelnusis pazars netaptų kartais koku-nors aštrumu ar kietumu sudrumstas.

Kaip beveik visi Prūsų lietuviai, teip ir D-ras Gaigalaitis teturi tikt vieną prašymą, būtent, kad leistų lietuviškai išguldinėti tikėjimą. Bet jis ne tam reikalauja to išguldyimo, kad lietuviai liktų lietuviai ir pasilikytų tikrais

savo tautos sąnariais, bet vien greitesniam išsimokinimui vokiškos kalbos.

Ne kaipo lietuvis jis reikalauja lietuviško tikėjimo išguldymo, bet kaipo kunigas, kuris iš visų spėkų rūpinasi žmones nuo šviesos atlaikyti:

„jis nenor, kad lietuvių vaikai kartunta dorisčiai žemiaus tsvetui už situs gyventojus prisištos tėviškes; jis nenor, kad jie kartunta nevierni paštotu prieš mūlimosius valdono namus, jis nenor, kad jie socialdemokratų draugais, kad piktadėjais paštotu, o jie to prisišibijoti tur, jei vieros pamošklas vaikams ne aištu ir suprantamu budu nudalijamas.“

Tikėjimas yra kardas prieš viską. Jis vartojamas prieš apšvietimą, jis turi sudaužyti „socialdemokratiškus išvadžiojimus“, jis, pagaliaus, išlaikys lietuvių tautą! Tokios kalbos tuštumą kiekvienas supranta.

Kas buvo bent kartą ant kokio Prūsų lietuvių susiejimo, tas bus pasergėjęs, kad tenais tankiai kalbama apie mokslo platinimą. Bet tai tikt tuščios kalbos. Mokslą išplatinti norėdami, lietuviai jojo nors reikalauj turėtų sau bei savo vaikams. Jie bet rots reikalauja lietuviško tikėjimo išguldymo, tvirtindami, kad jų vaikai vokiškai negerai tesupranta, bet dar niekuomet neteko išgirsti, kad jie būtų reikalavę teipgi ir lietuviško išguldymo kitų mokslo šakų. Jeigu lietuviai nesupranta vokiško tikėjimo išguldymo, tai dar mažiau jie te supras vokišką išguldymą kitų dalykų!

Žinoma, kad tokių lietuvių valdžia nieko neprivalo prisibijoti. Ji tai gana gerai supranta ir davė lietuviams ant jų prašymų tam tikrą atsiliepiamą; ji nę žadete nežada išpildyti lietuvių „maldas“, nėra ji tikisi, kad lietuviai kaip garbino ją, teip ir toliaus garbjs . . . Bet neilgai teip, reikia tikėtis, bepasilikis.

Ir kelintasis iš Prūsų lietuvių jau pradeda geriau suprasti lietuvių padėjimą ir paliauna garbinę valdžią už jos darbus, — tik sunku tuo tarpu parodyti žmonėms aiškiai tikrus valdžios darbus, nėra visi Prūsų Lietuvoje esantieji laikraščiai yra konservatyviški ir nori pasilikti gerais valdžios tarnais. Todėl tai ir didžiausia Prūsų lietuvių dalis dar tebemiega.

Jei kas gali dar padėti pakilti Prūsų lietuviams, tai pati Prūsų valdžia — ir dabar net iš dalies galima pasidžiaugti, kad ji pradeda lietuvius kas kartą daugiau spausti: teip valdžiai besielgiant gal ir Prūsų lietuviams atsiverti akis.

Neilgai trukus Prūsų lietuviams žada patekti į tokį-pat padėjimą, kaipo lietuviams, caro junga velkantieji. Visai trumpame laike žada būti įvestas Vokietijoje įstatymas, kuriuo taps uždrausta nevokiečiams savo krašte pirkties žemę. Vokiečių valdžia teip gi žada už-

drausti lietuviškos kalbos vartojimą susiejimo; ji keta svetimtaučius palaikyti ilgiau kariūmenėje, kad greičiau susivokiečiuotų ir nutaustų . . .

Bet Prūsų lietuviams maža dar tuo visu tesirūpina. — jie užtat pasilieka dar gerais „prūsais“.

Štai kaip vienas iš jų, kurs sakosi esąs patrijotas, su Dievo pagalba „už karalių bei tėviškę“ kovoja. Jis „Naujos Lietuviškos Ceitungos“ Nr. 48 šiteip rašo:

„Dar valdžia, neatėmė ir neuždraudė mūsų motynoms lietuvišką kalbą, dar tebiera valna lietuviškai kalbėti tik vienam sojnoj' vietoj'. Dar valna tėvams tūdifius lietuviškai pamofinti, dar valna valę ir teisybę tur gimdytojai savo tūdifius leisti lietuviškai išegnoti. Dar tebiera Lietuvoje lietuviškų ir lietuviškų motanczių tunigų, dar tebiera lietuviškų Dievo šisūby ir furintimų.“

Ir toliaus jis klausia:

„Argi mes prašysim valdžios, kad tėvams prie didžios foravonės uždraustu su savo tūdifis vofištai žnefėti? Argu prašysim, kad visus mofitojus tūfistu i kalėjimus, kurie nemofin lietuviškai? Ar prašysim, kad visus tunigus nugabentu i Ragaines ar Hfutes klofstorų, už tą priima lietuvių tūdifius i vofieczyų pirmkaręzių pamofslą ir išegnojimą? Arba ar prašysim valdžios, kad ji vis tas metų pilną staitlių lietuviškų jaunifaiczių su prievarta suvartytu i pėparandų anštaltas, seminarijas, gymnazijas ir universitetus, idant visi Lietuvos urėdai ir mofitojų bei tunigų vietos vien lietuviškais mofslinczais apstątytos butų?“

Čia jau rodosi nebereikia jokio paaiškinimo.

J. Kalvis.

Aukos L. D. P. reikalams.

Iš Škotijos: Bronė ir Aldytė 2 š.
 „ Dėdė . . . 2 š.
 „ AS . . . 5 š. = 9 š. = 9,00 mk.
 T. Tarnas 50 r. — Grybautojos už Tėv. lekc. 15 rb. — Varšavos lenkas už lekcijas lietuviškos kalbos 4 r. = 69 r. = 149,04 mk.
 V L D P K 175 r. 23 k. — N 25 r — B . . . s 10 r. — G. S. 3 r. = 213 r. 23 k. = 459,78 mk.
 Pran. praloštas laizvybas 100 r. — Per Kl. 50 r. = 150 r. = 323,82 mk.
 941,64 mk.
 Buvo (žr. „Varpa“ Nr. 7) 1048,22 mk.
 Iš viso 1989,86 mk.

20. 9. 1904.

M. Saurus.

Atsakymai.

Sandarbininkams ir draugams. Trūksta medegos. Sukruskite!

B. Bandykite rašyt populiariškiau. Malonėtume, kad „Varpas“ būtų ir sodiečiams prieinamas.

Kalviui. Meldžiame ir daugiau pranešti mums iš Prūsų lietuvių gyvenimo. Rašykit pranešimus pavidale rimtų straipsnių, neužgaunant valdžios, nurodant faktus, šaltinius . . .

TURINYS.

Absoluitizmas ir terorizmas. — Įstatymas evoliucijos. Vertė S—s. — Čechai ir jų draugystė. Aitis. — Nauja era katalikų bažnyčioje (pabaiga). B. — Spauda leista. (Fotografija). Ab. — Varpas. (Piešinėlis). J. N. — Prūsų lietuvių politika. J. Kalvis. — Atsakymai. — Aukos L. D. P. reikalams.

Redakcijos ir Administracijos adresas: M. Saurus, Tilsit, Ostpreussen, Fabrikstrasse 27. Atsakomasis Redaktorius: J. Lapinas. — Spausdinta pas Otto v. Mauderode, Tilžėje.